

Ольга БАРАНЕЦЬКА, Володимир МАРТИНЮК

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В СФЕРІ ФІСКАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Обґрунтовано значення національних інтересів у фінансовій сфері в системі національної безпеки держави. Визначено основні стратегічні напрями діяльності у фінансовій сфері щодо забезпечення належного рівня фінансової безпеки держави. Узагальнено основні групи чинників, що впливають на рівень фінансової безпеки держави.

Фундаментальним елементом системи національної безпеки (надсистеми фінансової безпеки держави) – є національні інтереси. Від їх визначення залежать напрями функціонування системи національної безпеки, через це дане поняття потребує подальшого детального дослідження.

Національні інтереси відображають фундаментальні потреби нації, які в обов'язковому порядку повинні бути досягнуті, оскільки неможливість задоволення таких потреб може привести до колапсу нації. Такі інтереси формують завдання зовнішньої та внутрішньої політики держави в межах національної безпеки й повинні набувати критеріального значення при здійсненні будь-яких заходів економічного і соціального характеру.

Проблема визначення національних економічних інтересів на сьогоднішній день завжди залишалася надзвичайно актуальною і привертала увагу значної кількості дослідників. Зокрема, дані питання у своїх працях розглядали Власик О.С., Зінко І.Ф., Кульчицький І.І., Ліпкан В.А., Малик Я.М., Реверчук Н.И., Реверчук С.К., Семенченко А., Сухоруков А.І., Шлемко В.Т.

Сьогоднішній розвиток ситуацій у політичній, соціальній, економічній та інших сферах життєдіяльності нашого суспільства і держави є вкрай динамічним і вимагає наукового обґрунтування стратегічних пріоритетів з метою забезпечення подальшого економічного росту. Тому, вкрай важливим для держави є формування ефективної, впливової, науково обґрунтованої, забезпеченої необхідними ресурсами державної політики щодо захисту національних інтересів, її практична імплементація, особливо в середньо- та довгостроковій перспективі, здійснення ефективного державного управління в цій сфері [1].

Національні інтереси в методологічному відношенні являють собою першооснову інструментарію і механізму дослідження системи забезпечення національної безпеки як такої, оскільки створення та функціонування останньої зумовлено метою захисту національних інтересів країни [2, с.33].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» національні інтереси – життєво-важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначені потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток [2].

Співробітники Національного інституту стратегічних досліджень до найважливіших національних економічних інтересів відносять близько 41-го пріоритету [3], й рекомендують застосовувати наступну класифікацію національних економічних інтересів:

1. За ступенем важливості (життєво важливі, стратегічні, тактичні).
2. За місцем дії (внутрішні, зовнішні).
3. За тривалістю (довгострокові, середньострокові, короткостроково).
4. За сферами розповсюдження (виробничі, фінансові, експортно-імпортні, технологічні, військово-економічні, інші).
5. За характером зіткнення (паралельні, конфронтаційні, розбіжні, спільні).
6. За ступенем реалізації (не реалізовані, реалізовані, реалізовані частково).

Національні економічні інтереси невіддільні від історії, традицій українського народу, системи господарювання, менталітету, культурних та духовних цінностей. Розробка відносно стабільної, несуперечливої самоузгодженої системи національних економічних інтересів, пріоритетів і цілей, сприяння їх закріпленню в масовій свідомості є визначальним завданням національної еліти в процесі державотворення [4].

Національні інтереси України у сфері фінансової безпеки можна віднести до категорії життєво важливих національних інтересів, так як останні передбачають забезпечення безпеки громадян та їх економічного добробуту. Відповідно вдосконалення економічного устрою, або ж

утримання його на певному оптимальному рівні, також передбачає здійснення модернізованих дій в усіх ланках бюджетної сфери, сфери оподаткування, тобто у сфері фінансового простору. Лише сильна в економічному плані держава може бути здатна до забезпечення власної національної безпеки, а також відігравати роль регіонального лідера.

Національними інтересами України у сфері фінансової безпеки є сприяння динамічному економічному розвитку країни за допомогою раціонального управління державними доходами, у тому числі – оптимізації збору податків, а також державними видатками, що зумовлює досягнення стабільності у бюджетній та податковій сферах.

Оскільки фінансова безпека держави визначається ефективністю фінансової політики, яка забезпечує реалізацію фінансових інтересів держави як суспільного інституту [5], то вона має задовольняти вказані інтереси на двох рівнях: необхідному та достатньому. Необхідний рівень реалізації інтересів охоплює забезпечення функцій держави як такої, тобто апарату управління. Якщо фінансова політика не задовольняє цей рівень інтересів, то ні про яку результативність фінансових дій не може бути і мови, оскільки саме джерело дії має ресурсні проблеми. Достатній рівень ефективності означає, що фінансові дії держави дозволяють їй не лише забезпечувати своє функціонування, але й використовувати свої ресурси та інструменти впливу задля досягнення цілей суспільного розвитку, основними з яких називають контроль за зайнятістю, інфляцією та економічним ростом. Таке розуміння ефективності фінансової політики дозволяє не лише у кількісній формі представити результативність фінансових дій, але й дати їм якісну оцінку.

Стратегічними напрямками діяльності у фінансовій сфері щодо забезпечення належного рівня фінансової безпеки держави можна визнати наступні:

- пріоритети та кількісні параметри фінансової політики повинні формуватися на основі загальної економічної стратегії та можливостей її найбільш ефективної реалізації;
- усунення дестимулюючих елементів і посилення стимулюючих функцій фінансової політики в напрямках реформування політики державних видатків та податкової системи;
- забезпечення жорсткої залежності державних витрат від отримуваних доходів;
- реформування бюджетних взаємовідносин між центральними, регіональними і місцевими рівнями;
 - поліпшення управління коштами державного бюджету через державну скарбницю;
 - утримання дефіциту Державного бюджету України на рівні не більше 5% від ВВП;
 - вдосконалення управління державним зовнішнім і внутрішнім боргом;
 - структура державних витрат повинна постійно удосконалюватися, причому, повинна відповідати реаліям економічного життя, пріоритетам розвитку суспільства;
- розмежування у бюджетах поточних видатків і видатків на розвиток, визначення джерел, за рахунок яких мають формуватися видатки на розвиток;
- забезпечення стабільності в оподаткуванні, розширення бази та зменшення кількості податкових пільг, а також обов'язковості та рівнонапруженості у сплаті податків усіма юридичними та фізичними особами;
- стратегічні реформування щодо функціонування податкових пільг повинні базуватися на реалістичному підході, в рамках якого існує потреба пошуку компромісу в межах системи узгодження економічних інтересів держави, галузей, підприємств;
 - посилення контролю за повнотою сплати податків;
 - розширення бази та прав місцевих органів влади щодо формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів;
 - удосконалення міжбюджетних відносин.

Отже, особливе місце в системі національних економічних інтересів посідають фінансові інтереси, оскільки реалізація спрямувань на демократичні ринкові перетворення значною мірою залежить від забезпечення ефективного функціонування бюджетної та податкової сфер.

В основі податкової та бюджетної реформи лежить глибока трансформація нашого суспільства, перетворення відносин власності і соціально-економічної структури в напрямі ринкового господарства. Перехідний характер цього періоду складає його головну специфіку. З позицій існуючих проблем і здійснюваних перетворень цілями фінансової політики було і залишається подолання спаду виробництва окремих галузей економіки, стабілізація економіки, стимулювання розвитку пріоритетних сфер діяльності і структурних перетворень [6].

Варто здійснити реформування бюджетної сфери, яка на сьогоднішній день залишається низькоефективною. Поліпшення організації бюджетного процесу і підвищення загальної ефективності бюджету має сьогодні вагомe значення. Йдеться про поліпшення збирання доходів

(ефективність бюджетних доходів) і дієвість їх використання (ефективність бюджетних видатків) [7]. Ринковий характер фіскальних відносин стосовно слідуванню національним інтересам держави у фіскальній сфері передбачає першочергово розв'язання проблеми ефективності бюджету, де беруться до уваги як витрати, так і результати, оскільки ринкова економіка взагалі не передбачає марнотратства та безмірного розтрачування бюджетних коштів. Для підвищення дієвості та ефективності державного бюджету важливим є проведення порівняльного аналізу видатків та досягнутих результатів. Забезпечення ефективності державного бюджету є надзвичайно важливим етапом у сфері фіску, оскільки являється вимогою сучасного моменту.

Проблема ефективності державного бюджету – надзвичайно складна як в теоретичному, так і в прикладному плані. Визначення ефективності бюджету втрачає економічний сенс, коли метою бюджетного фінансування стає лише сам факт здійснення державних видатків (члени суспільства нібито задоволені самим фактом отримання суспільних благ). У цих умовах затрати прирівнюються до результатів і визначити ефективність державного бюджету стає неможливим. Ефективність державного бюджету не можна ототожнювати з економічним використанням бюджетних коштів, хоча це і є дуже важливим. Поняття ефективності включає в себе як окремий випадок й економічність. Ринкові відносини не можуть не диктувати державні вимоги щодо раціонального використання бюджетних коштів. Головне завдання сьогодні – оптимізація управління бюджетними коштами і підвищення результативності бюджетних видатків на усіх рівнях бюджетної системи [8].

В умовах ринкових відносин постійна увага повинна приділятися підвищенню ефективності здійснення бюджетних програм. На жаль, доходи бюджету іноді витрачаються на безконтрольоване фінансування таких бюджетних послуг, які не завжди відповідають загальнонаціональним інтересам і якість яких є низькою [8].

Найважливішими критеріями формування та виконання державного і місцевих бюджетів повинні стати [9]:

- відповідність фіскальної політики національним інтересам;
- забезпечення суверенітету держави у здійсненні національної фіскальної політики;
- зміцнення держави на основі забезпечення фінансовими ресурсами можливостей реалізації її функцій у здійсненні внутрішньої та зовнішньої політики;
- реальність цілей фіскальної політики та створення умов для їх досягнення;
- узгодженість у фіскальному процесі річних і стратегічних завдань державної політики економічного розвитку.

У сучасній теорії державних фінансів відомою є ідея «федералізму, який зберігає ринок». Ця ідея пов'язана із протидією м'яким бюджетним обмеженням. Суть моделі конкурентного федералізму полягає в тому, що допускається існування конкуренції у взаємовідносинах центру і регіонів, між територіальними владами [10].

Особливості перехідного періоду умов трансформаційних перетворень породжують велику кількість чинників, що формують рівень фіскальної безпеки держави і безпосередньо впливають на значення індикаторів. Саме тому, з нашої точки зору, проблема забезпечення фіскальної безпеки держави для свого вирішення потребує аналізу чинників, що мають вплив на її забезпечення та відповідності національним інтересам в сфері фіскальної безпеки. На рис.1. зображено основні групи чинників, що впливають на рівень фіскальної безпеки держави.

Оскільки стан фіскальної безпеки держави визначається шляхом аналізу системи показників у порівнянні із відповідними індикаторами, що дають змогу адекватно сприймати економічну ситуацію, а також характер економічних процесів на макро- і мікрорівні через призму їхньої відповідності національним інтересам і вимогам національної безпеки. Однак слід зауважити, що для оцінки рівня ФБД мають значення не тільки самі індикатори, але й їхні порогові значення, тобто граничні величини. Тому для забезпечення слідуванню національним інтересам України в сфері фіскальної безпеки уряду країни варто дотримуватися порогових значень, що являють собою граничні величини, недодержання значень яких перешкоджає нормальному ходу розвитку різних елементів відтворення, призводить до формування негативних, дестабілізуючих тенденцій у сфері безпеки. Наближення до їх гранично допустимої величини свідчить про наростання загрози соціально-економічній стабільності суспільства, а перевищення граничних, або порогових, значень – про вступ суспільства в зону нестабільності і соціальних конфліктів [11].

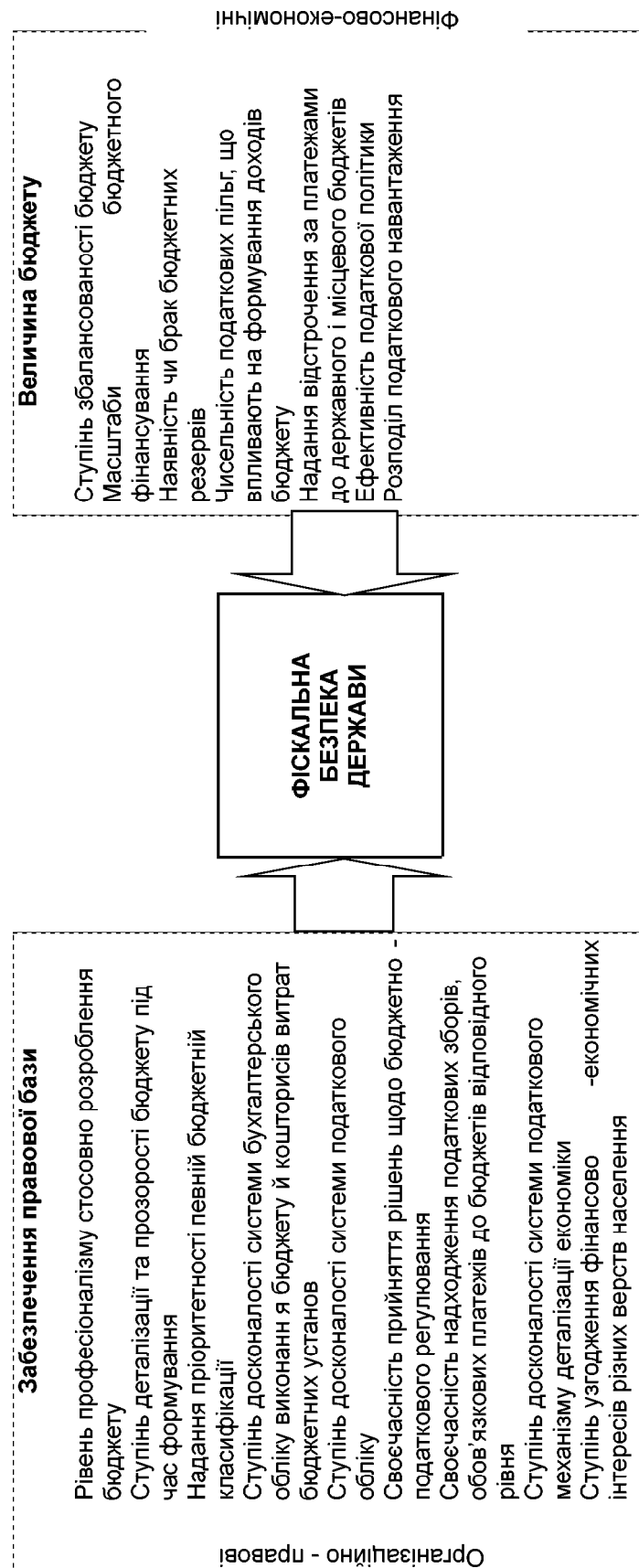

Рис. 1. Основні групи чинників, що впливають на рівень фінансової безпеки держави

У ході здійснюваного нами дослідження можна зробити наступні висновки. По-перше, національні інтереси України у сфері фінансової безпеки можна віднести до категорії життєво важливих національних інтересів, так як останні передбачають забезпечення безпеки громадян та їх економічного добробуту. По-друге, вдосконалення економічного устрою, або ж утримання його на певному оптимальному рівні, також передбачає здійснення модернізованих дій в усіх ланках бюджетної сфери, сфери оподаткування, тобто у сфері фінансового простору. По-третє, для забезпечення слідуванню національним інтересам України в сфері фінансової безпеки уряду країни варто дотримуватися порогових значень по індикаторах фінансової безпеки.

Лише сильна в економічному плані держава може бути здатна до забезпечення власної національної безпеки, а також відігравати роль регіонального лідера.

Література

1. Богданович В., Семенченко А. Методичний підхід до формалізації стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки держави. // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2006. - № 4. – С. 5-23.
2. Закону України «Про основи національної безпеки України» N 964-IV від 19.06.2003р.
3. Шлемко В.Т., Зінко І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення. – К.: НІСД, 1997.
4. Економічна безпека в Україні: держави, фірми, особи: Навчальний посібник.. / Н.Й.Реверчук, Я.М. Малик, І.І. Кульчицький, С.К. Реверчук / Під ред. С.К.Реверчука. – Львів: ЛФМАУП, 2000. – 192с.
5. Аведян Л.Й. Фінансова політика. Конспект лекцій. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. – 80с.
6. Прогнозування податкових надходжень в перехідній економіці: проблеми методології і організації. Під редакцією д.е.н. Ніколаєва В.П.: Монографія. – К.: «МП Леся», 2006. – 320 с.
7. Про основний недолік наявної бюджетної системи – неможливість ефективно контролювати витрачання коштів із бюджетів усіх рівнів див.: Шведов Ю. Бюджет как инструмент воспроизводства бюрократии в России // Вопросы экономики. – 2006. – №5. – С.93.
8. Лагутін В.Д. Бюджетна та монетарна політика: координація в трансформаційній економіці: Монографія. – К.: Київський нац. торг.-екон. ун-т, 2007.- 248с.
9. Крисоватий А.І., Луцик А.І. Податки і фінансова політика: Навчальний посібник. – Тернопіль, 2003. – 312с.
10. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України. – К.: НДФІ, 2006. – С. 345.
11. Малик Я.Й., Гелей С.Д., Лесечко М.Д. та ін. Економічна безпека України: внутрішні та зовнішні чинники. Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 256с.